

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Acta curiae archiepiscopalis olomucensis 1936–1937.

Catalogus cleri Archidioecesis Olomucensis 1933–1938, 1941, 1943, 1946.

Handbuch des Sudetendeutschen u. preußischen Anteiles der Erzdiözese Olmütz 1940, 1943.

Jahresbericht des Deutschen Staats-Realgymnasiums zu Freudenthal über das Schuljahr 1932–33 až 1937–38. Freudenthal, 1933–1938.

Archiv města Ostravy,

fond Německé gymnázium pro chlapce Moravská Ostrava,

inv. č. 147–150: *Hauptkatalog des Schuljahres 1922/23–1925/26.*

inv. č. 172: *Reifeprüfungsprotokole 1925–1928.*

inv. č. 184: *Chronik des deutschen Gymnasiums in Mährisch Ostrau 1911/12–1930/31.*

Jahresbericht des deutschen Staats-Gymnasiums in Mährisch-Ostrau über Schuljahr 1922/1923, 1924/1925, 1925/1926.

Archiv Římskokatolické farnosti Zátor,

Gedenkbuch Pfarrsprengel Seifersdorf ab Jahre 1900.

Pamětní kniha farnosti Zátor od roku 1900. Přeložila z němčiny Zdeňka Mollinová, strojopis. Přerov, 1996.

SOkA Bruntál,

fond Státní reálné gymnázium německé Bruntál,

Geschichte des Staats-Realgymnasiums Freudenthal 1871–1889 und 1908 [–1937].

ZA Opava,

fond Arcibiskupský chlapecký seminář v Bruntále,

inv. č. 1: *Das Erzbischöfliche Knabenseminar in Freudenthal;*

fond Arcibiskupský kněžský seminář ve Vidnavě,

inv. č. 68, kart. 12.

ZA Opava, pobočka Olomouc,

fond Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, kart. č. 75 a 80;

fond Arcibiskupství Olomouc, kart. 1033;

fond Univerzita Olomouc, č. kn. 200;

fond Sběrka matrik Severomoravského kraje,

Matrika pokřtěných Římskokatolické farnosti Frýdek 1906–1923.

Matrika pokřtěných Římskokatolické farnosti Nový Jičín 1881–1896.

Matrika zesnulých Římskokatolické farnosti Nový Jičín 1924–1937.

Literatura

- ADÁMEK, Milan. *Filosoficko-teologické učiliště a kněžský seminář ve Vidnavě (1899–1945)*. Disertační práce, CMBF v Litoměřicích, Vratimov, 1982.
- ARTHOFER, Leopold. *Als Priester im Konzentrationslager. Meine Erlebnisse in Dachau*. Graz – Wien: Moser, 1947.
- BENEŠ, Josef. *Kaine, kde je Tvůj bratr? Medailony českých katolických kněží – obětí fašismu*. Praha: Česká katolická charita, 1971.
- BITTMANN, Julius. Der letzte Seminardirektor von Freudenthal Karl Schrammel zum 60. Todestag. In: *Freudenthaler Ländchen. Monatschrift Heimatkreis Freudenthal/Altvater e. V.*, č. 2, 3, 4/roč. 76. Nürnberg, 2005, s. 51–52, 103–104, 152–153.
- CEPEK, Josef a kol. *Bruntál. Příběh nejstaršího města*. 2. vyd. Bruntál: Město Bruntál, 2017.
- Český misál*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.
- FALTUS, Emanuel (ed.). *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek...* Praha: Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu, 1946.
- GOTTWALD, Adolf u. RÖSSLER, Helmut (Hrsg.). *Freudenthal und seine Kreisgemeinden. Dokumentation eines Landkreises im Ostsudetenland*. Esslingen: Esslingen Bruno Langer, 1990.
- GRAUBNER, Jan. *Kněžské osobnosti. Medailony kněží Arcidiecéze olomoucké ve 20. století*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2010.
- GRULICH, Rudolf. Seminardirektor Karl Schrammel. In: MOLL, Helmut (Hrsg.): *Zeugen für Christus. Das deutsche Martyrologium des 20. Jahrhunderts*. Band II, 3. Auflage. Paderborn-München-Wien-Zürich: Paderborn, 2001, s. 712–713.
- GRULICH, Rudolf. *Sudetendeutsche Katholiken als Opfer des Nationalsozialismus*. Brannenburg: Sudetendeutsches Priesterwerk, 1999, s. 33–41 a 93.
- GRULICH, Rudolf. *Sudetoněmečtí katolíci jako oběti nacismu* (český překlad). Brno: Luboš MAREK - 3K, 2002, s. 28–33.
- GRULICH, Rudolf. Sudetendeutsche vor Hitlers Tribunal. In: *Češi a Němci historická tabu Tschechen und Deutsche historische Tabus*. Praha: Prago Media – Nadace Bernarda Bolzana, 1994.
- GRULICH, Rudolf. Zwei sudetendeutsche Märtyrer. In: *SPW*, č. 1/roč. 39, s. 4–5.
- HACKENBERG, Richard. Seminardirektor Karl Schrammel – getreu bis zum Tod (1907–1945). In: *Königsteiner Jahrbuch 1990*. Königstein/Taunus: Albertus-Magnus-Kolleg/Haus Der Begegnung Königstein e. V., 1990, s. 91–92.

- HARBICH, Karl. Die Philosophisch-theologische Diözesanlehranstalt und das Priesterseminar zu Weidenau. In: *Der Altvaterbote*, č. 4/roč. 4. Miesbach: 1950, s. 20–22; č. 5/roč. 4. Miesbach: 1950, s. 23–26.
- HARBICH, Karl. Die Philosophisch-theologische Diözesanlehranstalt und das Priesterseminar in Weidenau. In: ENGELBERT, Kurt (ed.). *Geschichte des Breslauer Domkapitels im Rahmen der Diözesangeschichte vom Beginn des 19. Jahrhunderts bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges*. Hildesheim: August Lax, Verlagsbuchhandlung, 1964, s. 404–420.
- HEHL, Ulrich von (Hrsg.). *Priester unter Hitlers Terror. Eine biographische und statistische Erhebung*. Band II. 3. Auflage. Paderborn-München-Wien-Zürich: Ferdinand Schöningh, 1996, s. 1757.
- HENYK, Ludvík. Několik světlých vzpomínek na Dachau. In: *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek...* In: FALTUS, Emauel. (ed.). *Almanach Dachau. Kytice událostí a vzpomínek...* Praha: Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu, 1946, s. 124–131.
- HESS, Sales. *Dachau – eine Welt ohne Gott. Erinnerungen an 4 Jahre Konzentrationslager Dachau*. Münsterschwarzach: Vier-Türme-Verlag, 1985.
- HOFFMANN, Bedřich. *A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*. 3. vydání. Přerov: Společenské podniky, 1946.
- HUBER, Kurt Augustinus. *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen. Ausgewählte Abhandlungen*. Münster: Lit Verlag, 2005.
- HUBER, Kurt Augustinus. *Eduard Schlusche (1894–1945). Ein christlicher Streiter in neuerer Zeit*. München: Ackermann-Gemeinde, 1985.
- KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Německé mládežnické hnutí a spolky mládeže v ČSR v letech 1918–1933*. Praha: Academia, 2016, s. 127–169.
- KLEINEIDAM, Erich. Die Philosophisch-Theologische Hochschule und Priesterseminar zu Weidenau. In: *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien XII*. Königstein, Institut für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien, 1993, s.127–177.
- KOUŘIL, Miloš. Schrammel, Karl. In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*, sv. 21 (Nová řada sv. 9). Ostrava: Ostravská univerzita, 2006, s. 91–92.
- KOUTNÝ, Vladimír (ed.). *Almanach vydaný k 150. výročí založení chlapeckého semináře 1854–2004*. Kroměříž: Arcibiskupské gymnázium, 2004.
- KREJČOVÁ, Jana. *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci. Data – osoby – budovy*. Olomouc: Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, 2010.

- KRETSCHMER, Ernst. Das Generalvikariat für den sudetendeutschen Anteil der Erzdiözese Olmütz in Branitz O/S 1938–1945. In: *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen–Mähren–Schlesien. Band V.* Königstein/Taunus, 1978, s. 392–406.
- KUNA, Milan. *Hudba na hranici života.* Praha: Naše vojsko, 1990.
- LANGHANS, Daniel. *Der Reichsbund der deutschen katholischen Jugend in der Tschechoslowakei 1918–1938.* Bonn: Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen, 1990.
- LARISCH, Jan. *Budovatelé Katolické akce v olomoucké arcidiecézi v 1. polovině 20. století Bedřich Vašek a Josef Kraft.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2020.
- LARISCH, Jan. *Mons. ThDr. Josef Schinzel pomocný biskup olomoucké arcidiecéze.* Ostrava: Biskupství ostravsko-opavské, 2018.
- LARISCH, Jan. *P. Heribert Eduard Kluger, OT – řeholní kněz, středoškolský učitel a mučedník.* Ostrava: Biskupství ostravsko-opavské, 2024.
- LARISCH, Jan. *P. Paul Alois Heider, OT – miloval církev, národ a vlast.* Ostrava: Biskupství ostravsko-opavské, 2014.
- LARISCH, Jan. *Pronásledování katolické církve v době nacistické okupace na území ostravsko-opavské diecéze.* Ostrava: Biskupství ostravsko-opavské, 2005.
- LARISCH, Jan. *Mons. ThDr. P. Ludwik Wrzoł – kněz, vysokoškolský pedagog a mučedník.* Ostrava: Biskupství ostravsko-opavské, 2016.
- LEHMANN, Emil. *Handbuch der sudetendeutschen Volksbildung Kulturpolitisches Handbuch in Selbstdarstellungen der sudetendeutschen Verbände.* Reichenberg: Sudetendeutscher Verlag Franz Kraus, 1931.
- LENZ, Johann Maria. *Christus in Dachau oder Christus Sieger.* 6. Auflage. Wien-Mauer: Buchversand: Libri Catholici, 1957.
- LENZ, Johann Maria. *Christus in Dachau oder Christus Sieger.* 8. Auflage. Wien: Selbstverlag, 1961.
- PICKERS, Hildegard. *Andere Menschen froh machen. Pater Gregor Schwake O.S.B. Emmerich: Verlag des Emmericher Geschichtsvereins,* 1992.
- POKORNÝ, Ferdinand. *V městě satanově. Vzpomínky z let 1941–1945.* Velehrad: nakladatelství dobré knihy v Olomouci, 1948.
- ŘEZNÍČEK, J. St. *Situace německé katolické mládeže u nás.* In: *Dorost. Věstník české mládeže pro vzdělání zábavu a poučení,* č. 14, Praha: 1926, s. 180–181.
- SAUER, Albert. *Vergessen wir nicht an die Blutzegen unseres Volkes.* In: *Der Altvaterbote,* č. 3/roč. 34. Miesbach, 1981, s. 357.
- SCHARBERT, Josef. *„Fürchte dich nicht! Ich bin bei dir.“* Königstein: Sudetendeutsches Priesterwerk, 1991.

- SCHMID, Gerhoch Josef. In Memoriam Karl Schrammel, Direktor des Erzbischöflichen Knabenseminars in Freudenthal. In: *Der Altvaterbote*, č. 1/roč. 4. Miesbach, 1951, s. 31–33.
- SCHMID, Gerhoch Josef. In Memoriam Karl Schrammel. In: *SPW*, č. 2/roč. 10, s. 36–39.
- SCHMID-EGGER, Hans a NITTNER, Ernst. *Staffelstein. Jugendbewegung und katholische Erneuerung bei den Sudetendeutschen zwischen den Großen Kriegen*. München: Aufstieg-Verlag, 1983.
- SLADEK, Paulus. Die kirchliche Erneuerungsbewegung bei den Deutschen in der Ersten Republik. In: SEIBT, Ferdinand (Hrsg.). *Bohemia sacra. Das Christentum in Böhmen 973–1973*. Düsseldorf: Schwann, 1974, s. 175–208.
- STŘÍBRNÝ, Jan a kol. *Mučedníci a oběti pro Krista. Martyrologium katolické církve v českých zemích ve 20. století*. Praha: Academia, 2023.
- ŠEBEK, Jaroslav. Hnutí duchovní obnovy v českém a německém katolickém prostředí českých zemí v meziválečném období – pokus o komparaci. In: *Časopis Matice moravské*, č. 1/2005, s. 155–169.
- ŠEBEK, Jaroslav. *Mezi křížem a národem. Politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.
- TESAŘ, Petr. P. Karl Schrammel – takřka neznámá oběť nacistického režimu z Novojičínska. In: *Vlastivědný sborník Novojičínska*, sv. 58/2008. Nový Jičín: Muzeum Novojičínska, 2008, s. 188–196.
- TESAŘ, Petr. P. Karl Schrammel ve světle svědectví P. Heřmana Tyla. In: *Církev za totality – lidé a místa. Sborník k životnímu jubileu opata Heřmana Josefa Tyla*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016.
- TINZ, Albert. Pater Gregor Schwanke OSB über seine Erlebnisse im Konzentrationslager Dachau. In: *Una voce Korrespondenz*, č. 3/roč. 11. Düsseldorf – Geresheim, s. n., 1981, s. 172–180.
- TYL, Heřman Josef. *Psancem*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- VALASEK, Emil. *Der Kampf gegen die Priester im Sudetenland 1938 bis 1945. Eine Dokumentation*. Königstein: Institut für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien, 2003.
- WAGNER, Karl. *Das Mozarteum*. Innsbruck: Edition Helbling, 1993.
- WEILER, Eugen (Hrsg.). *Die Geistlichen in Dachau sowie in anderen Konzentrationslagern und Gefängnissen*. Mödling: Missionsdruckerei St. Gabriel, 1971.
- WERNER, Eduard. *Helden und Heilige in Diktaturen*. Illertissen: Media Maria Verlag, 2017.
- ZÁMEČNÍK, Stanislav. *To bylo Dachau*. Praha: Paseka, 2003.

Časopisy a noviny

Bruntálský kurýr. Bruntál, 2005–2007.

Das Volk. Unabhängiges Tagblatt. Jägerndorf, 1919–1938.

Der Altvaterbote. Ein Heimat- und Kulturwerk für die Heimatvertriebenen aus dem Altvatergebirge, besonders aus dem Freiwaldauer Land. Miesbach, 1948–1990.

Deutsche Volkszeitung für den Neutitscheiner Kreis. Neu Titschein, 1928–1932.

Dorost. Věstník české mládeže pro vzdělání zábavu a poučení. Praha, 1920–1938.

Freudenthaler Ländchen. Monatschrift Heimatkreis Freudenthal/Altvater e.V. Nürnberg, 1949–2023.

Freudenthaler Zeitung. Unabhängige deutsche Zeitung für Stadt und Land. Freudenthal, 1903–1943.

Grenzpost. Zeitung für christliche Volk des Schönhengster Gaues. Zwittau, 1900–1938.

Jägerndorfer Heimatbrief und Der Jägerndorfer. Grettstadt, 2005.

Jugendsturm. Monatschrift des Reichsbundes der katholischen deutschen Jugend. Reichenberg, 1921, 1924–1935.

Mitteilungen des Sudetendeutschen Priesterwerkes. Königstein/Taunus, 1966–1995.

Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren. Troppau, 1934–1938.

Osvobozený Našinec. Deník československé strany lidové. Olomouc, 1945–1948.

Služba repatriantům. Zprávy repatriačního odboru ministerstva ochrany práce a sociální péče všem vracejícím se do vlasti. Praha, 1945.

Stimmen von Dachau. Nachrichtenblatt der Gemeinschaft Ehemaliger KZ-Priester. Bad Bertrich, 1968–1970.

Zkratky všeobecné

AKS = Arcibiskupský kněžský seminář

AMO = Archiv města Ostravy

kct. = koncentrační tábor

ord. = kněžské svěcení

p. = pobočka

prof. = řeholní sliby

SOkA = státní okresní archiv

ZAO = Zemský archiv v Opavě

Zkratky názvů časopisů a novin

ACAO = Acta curiae archiepiscopalis olomucensis

FZ = Freudenthaler Zeitung. Unabhängige deutsche Zeitung für Stadt und Land

GP = Grenzpost

JhrsbGF = Jahresbericht des Deutschen Staats-Realgymnasiums zu Freudenthal

MSP = Mährisch-schlesische Post

MSPr = Mährisch-schlesische Presse

NMSPr = Neue mährisch-schlesische Presse

SPW = Mitteilungen des Sudetendeutschen Priesterwerkes